

ETIKA PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI

NORMATIVNÍ ETIKA
PŘEHLED ETICKÝCH TEORIÍ

Ondřej Fischer

Teorie závislé na následku jednání - Teleologické

Konsekvenciální
(Následek)

Teleologické
(Účel)

Egoismus - Utilitarismus - Přirozený zákon

Teorie závislé na následku jednání - Teleologické

Egoismus - Utilitarismus - Přirozený zákon

Konsekvenciální

Eticky správné jednání je to, které doprovází povinnost maximalizovat kýženou hodnotu ve svůj prospěch.

Opak od altruismu.

(T Hobbes)

Formy egoismu:
psychologický
individuální
univerzální

Eticky správné je jednání, kterým z daných možností lze dosáhnout největšího množství hodnoty pro největší množství lidí.

utilis - užitečný

J.Bentham

J.S. Mill

Utilitarismus:
činu - pravidla

Teleologické

Eticky správné jednání lze odvodit z přirozeného zákona, tj. z „... poznání dané člověku od přirozenosti jímž je veden k tomu, aby ve svém jednání se choval podle přirozenosti.“ (Šprunk)

Aristotelés

T.Akvinský

Rozhoduje kvalita skutku,
ta vyplývá ze souladu s
lidskou přirozeností

„Jazykové“ teorie etiky (nenaturalistické – tzn. úvahy, kterými neodvozujeme správnost či dobrotu jednání z přirozenosti člověka či světa zkušenosti, ale považujeme etické termíny jen jakoby založené v naší řeči. Nejde o jednu teorii, ale o skupinu teorií)

- Teorie zpochybňující přirozenou povahu dobra. Dobro není vysvětleno za pomoci něčeho „přirozeného“. Eticky správné jednání se odvozuje od intuitivně získaných hodnot, či ze způsobu, jak o dobru mluvíme. Např. „Jaký by byl svět, kdyby v něm dané jednání nebylo?“ Pokud lepší, pak je to to, co myslíme dobrem.
- G. E. Moore v tomto duchu tvrdil, že etiku nelze doložit z přírody, tedy ani z psychologie či medicíny.
- Na otázky: 1.co je dobro? a 2. proč bych měl jednat pro dobro? nemá odpovědi . Je to otevřená otázka
- Týká se ale i Kanta: na otázku co je dobro ani Kant nemá odpověď. Tvrdí, že jediné dobro je „dobrá vůle“. To je ale racionální pojem, abstraktní, bez vztahu k přirozenosti či přírodě

Etika spol.smlouvy – přirozeného práva

Společensky založené et.teorie

- Východiskem je ideál přirozeného stavu člověka v přírodě a společnosti, který je definován jako stav individuální svobody.
- Stav svobody je třeba smluvně zajistit“.
- Thomas Hobbes (1588-167) – *Leviathan* přiroz. zákon je autoritou. (Jde o absolutní vnucenou moc.)
- John Locke (1632 -1704) : tato autorita je konstruktivní.

Teorie přirozeného zákona

Východiska: Aristoteles

- Rozum je potřeba k naplnění našeho lidství nástrojem dosažení *eudaimonia*.
- Dobra (*eudaimonia*) lze dosáhnout v oblasti naší zkušenosti
- Každé jednání směřuje k účelu - cíli

Stoikové:

- Přirozený božský řád, jehož je lidská duše součástí
- Mravnost má hodnotu sama o sobě (ne v eudaimonii)
- Poznání účelu má ve světě normu – tzv. přirozený zákon
- dobro vychází ze souznění člověk s účelem/ řádem vesmíru

Tomáš Akvinský

- Idea řádu – založená mimo naši mysl – je stopou Božího působení ve světě

Teorie mravního cítění.

David Hume (1711-1776)

pokračovatel lorda ze Shaftesbury (1671-1713)

- rozum je otrokem tužeb

J.Rousseau (1712-1778)

Adam Smith (1723-90)

- základ mravnosti spočívá v cítění.

Etika mravního cítění

- Hume: Touhy předchází rozum
- Adam Smith: mravní city jsou základem pro volbu eticky správného jednání

Teorie závislé na povinnosti (deontické)

KANT 1724 - 1804

Morálka je nutně spojena s povinností. Je vyjádřením respektu člověka k zákonu. Skutečným zdrojem morálního jednání nemůže být náklonnost, ale JEN rozum. Morálka má formu zákona – ten je nutný a Kant požaduje, aby platil všeobecně. Je kategorický. Kant totiž rozlišuje dvojí platnost : kategorický příkaz (imperativ) – vždy a nutně platný, má tedy platnost zákona, a hypotetický –někdy platný, za určitých podmínek. Tento nutně platící zákon je v našem případě mravní zákon. Lze ho formulovat několika způsoby. Především jako (1) tzv. „Kategorický imperativ“: Jednej tak, aby se maxima tvého jednání mohla stát obecným zákonem. Maxima vyjadřuje „obecný princip chtění. Nebo (2) tzv. „Zákon lidskosti“: Jednej tak, aby se Ti druhý nestal pouze prostředkem ale vždy také účelem tvého jednání.

Předpoklady Kantova pojetí eticky hodnotného nebo správného jednání jsou : 1.svoboda a racionalita člověka (v díle Základy metafyziky mravů, a 2.nesmrtelnost duše s 3. existence Boha (v díle Kritika prakt.rozumu)

KANT - kritika

Kritika: jde těžko zodpověditelné otázky.

- Kantova etika je o formálních příkazech, prý nejde o konkrétní etická dilemata (tak úplně nesouhlasím – pozn.O.F)
- existuje obecně platný „rozum“ (logika)
- lze vždy eticky obhájit např. splnění slibu?
- jak rozhodovat mezi dvěma mravními povinnostmi, které jsou v konfliktu?
- naše eticky správné jednání se odvodí od podobné úvahy, jako že $2+2$ jsou 4?
- mnohdy „racionálně“ volíme zlo – „radikální“

KANT - kritika

- z obecnosti a závaznosti rozumové úvahy si mohu v rámci společnosti vše vyargumentovat
- morální hodnota činu nezávisí na výsledku?
- máme dostatečnou mravní představivost pro zobecnění konkrétního případu?
- Kant předpokládá, že rozumový důvod pro konání činu je už to, že nemohu rozumově zdůvodnit nevykonání takového činu. Je to dostatečný důvod?

Společensky a charakterově založené et.teorie

Etika povinnosti

William Ross

Ross považuje závazek a povinnost za klíčové pro mravní hodnotu činu. Chápe morálku jako intuitivní souhrn bytostně daných evidentních povinností tzv. *prima facie duties* – např.povinnost dodržet slib. Rozeznává sedm základních povinností. Maximalizace dobra není kritériem mravnosti, ale plnění základních mravních pravd.

Etika distributivní spravedlnosti – J Rawls

Východiskem je Kantova filozofie: požadavek svobodného souhlasu s obecně přijatelnou mravní normou. Tou je pro něho a) dohodnuté pravidlo společnosti co největší míra svobod.

b) hospodářské nerovnosti ve společnosti musí jedincům nejméně obdařeným přinést co největší užitek .

Společensky a charakterově založené teorie

Etika ctností

Kritériem etické správnosti jednání je takové jednání, které by učinil ctnostný člověk.

Člověk jedná eticky správně proto, že jedná jako ctnostný člověk.

Pojetí ctnosti závisí na době i společnosti (etosu)

Etické ctnosti dnes: integrita, odvážnost, loajalita, pravdomluvnost, moudrost, laskavost ...

Etika péče - účasti

Spíše feministicky pojatá etika.

Protěžuje včlenění jednotlivců do společenství, meziosobní vztahy, spolupráci a komunikaci mezi lidmi – nerozděluje lidi na spravedlivé a nespravedlivé.

(Oproti racionálně orientovaným teoriím)

Společensky a charakterově založené teorie

Etika diskurzu

Jürgen Habermas (*1929) – *Theorie des kommunikativen Handelns*, 1981

Je ovlivněn Kantem a marxismem.
Jeho teorii komunikativního jednání interpretoval Geert van der Laan pro potřeby sociální práce

Existuje komunikativní a strategické jednání člověka. Strategické je zaměřeno na dosažení úspěchu, komunikativní je zaměřeno na dorozumění. To má ve společnosti větší vliv na tvorbu norem jednání než strategické jednání, a předpokládá k dosažení norem společenský diskurz.

Žitý svět člověka je tvořen lidskými a společenskými vzory, předporozuměním, které je nutným kontextem našeho rozumění vůbec a výkladu norem jednání zejména.

Etika diskurzu je etika, která zajišťuje všeobecnou platnost (univerzálnost) (hle – Kant?) etických zásad díky užití pravidla argumentace: jde tedy o diskurz ve kterém se zúčastnění diskurzu mohou vyjádřit k přijetí důsledků a vedlejších účinků dohadovaných obecných etických zásad (norem). Z tohoto vyplývá, že etické normy nejsou dány ve společnosti jednou pro vždy, ale mění se v závislosti na diskurzem potvrzeném vývoji společnosti.

Existují předpoklady, které má právoplatný diskurz obsahovat: logické zásady, dialektickou rovnoprávnost (tj. rovnou příležitost, základní zásady – např. pravdomluvnost), rétorickou úroveň komunikace – tedy určitý přijatelný standard diskurzu. V těchto předpokladech je již patrný požadavek mravního předporozumění, projevující se v požadovaném způsobu vedení diskurzu.

Společnost se v tomto pojetí etiky diskurzu aktivně na tvorbě etických norem podílí. Tím ale i výsledky diskurzů nepřímo předjímá a omezuje. Revolučně zorganizovaná společnost dojde k jiným závěrům než společnost v období stability.